

147. Assertio 1^a : *Non est jus sine officio, nec officium sine jure.*

PROB. 1 PARS, quia eo ipso quòd alicui certum jus inest aliquid exigendi vel agendi, officium aliis incumbit ut vel illi hoc præstent, vel illum liberè agere sinant; alioquin jus illius foret inane.

PROB. 2 PARS, quia nemini obligatio incumbere potest, nisi justa sit; justa autem esse non potest, nisi ab aliquo imponatur, qui jus habeat illam imponendi.

148. Assertio 2^a : *Absolutè et ontologicè jus præcedit officio, sed in creaturâ officium præcedit juri.*

PROB. 1ª PARS, quia in tantum aliquis ad aliquid obligatur, in quantum in altero præexistit jus adversus illum; in tantum creatura rationalis officii ligatur, in quantum iis a Deo subjicitur merito jure.

PROB. 2ª PARS. Etenim id quod primò in rationali creaturâ invenitur, est ejus dependentia a Deo, a quo fuit creata: ex quo sequitur ut debeat ejus voluntati obedire ac tendere ad finem sibi destinatum. At posito *fundamentali* hocce officio, necesse est ut habeat omnia jura quæ personalitatem sequuntur, ac liberè prosequi possit omnia fini suo necessaria vel consentanea. — Quæ quum ita sint, prius homo officia sua quam jura docendus est, et in primis sciat oportet nunquam sibi jus inesse ad id quod aut suo, aut aliorum officio adversatur.

CAPUT II

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA DEUM, SEU DE RELIGIONE (1)

149. Notio et divisio religionis. 1° Religionis nomen ortum videtur a *religando*, quia « religio nos *religat* omnipotenti

(1) Cf. *Le Kantisme et le Positivisme*, c. 9, n. 1.

Deo, cui principaliter alligari debemus, tanquam indeficienti principio (1). » (2^a 2^æ, q. 81, a. 1, c).

2° Quoad *rem*, si *objectivè* sumatur et *latius*, religio definiripotest *complexus officiorum quibus homo erga Deum devincitur*. Si autem *subjectivè* et *strictè*, est *virtus moralis quâ Deo, tanquam rerum omnium principio et supremo Domino, debitum cultum exhibemus*.

3° At religio potest esse *interior*, vel *exterior*, prout mente continetur, vel exterius manifestam sese exhibet.

Rursus, utraque potest sese *naturalis*, vel *supernaturalis*, prout ratione *solâ*, vel revelatione innititur. De priore solum agendum habemus.

ARTICULUS I

De religione interiori.

Quærendum est: 1° utrùm homo Deo debeat internam religionem? 2° quænam officia hæc religio amplectatur?

§ I. — Utrùm homo Deo debeat internam religionem.

120. Deo ab homine religionem internam deberi facile probari potest. — 1° Homo revereri debet ens præstantissimum et infinitè perfectum. Porrò Deus est ens hujusmodi. — 2° Homo colere debet eum a quo habet originem, et vitæ suæ conservationem necnon gubernationem. Porrò Deus est creator hominis, eumque conservat in *esse*, et inter agendum juvat et gubernat. — 3° Homo tendere debet ad suum *finem*

(1) Causam religationis hujus ingeniosè declarat D. Thomas: « Illud « *propriè ligari* dicitur, quod ita uni adstringitur, quod ei ad alia diver- « *tendi libertas tollatur*. Sed *religatio*, iteratam ligationem importans, « ostendit ad illud aliquem ligari, cui primò conjunctus fuerat, et ab eo « distare incipit. Et quia omnis creatura prius in Deo extitit quam in se « ipsâ, et a Deo *processit*, quodammodo ab eo distare incipiens, per crea- « tionem, ideo rationalis creatura ad Deum debet religari. » (Opusc. *cont. impugn. Dei cult. et relig.*, c. 1.)

ultimum. Sed Deus, ex probatis supra (n. 8), est ultimus finis hominis (1).

121. Corollarium. Hinc sequitur quàm falsâ opinione teneantur qui, ut Kantius, religionis officia *negant*, propterea quòd Deus iis minimè indiget, ac nihil ab homine accipere potest. Ut enim clarè dicit D. Thomas, « Deo reverentiam et honorem exhibemus » *non propter seipsum*, quia seipso est gloriâ plenus, sed *propter nos*; quia per hoc quòd Deum reveremur et honoramus, mens nostra ei subicitur, et in hoc ejus perfectio consistit. Quælibet enim res perficitur per hoc quòd subditur suo superiori, sicut corpus per hoc quod vivificatur ab animâ; et aer per hoc quod illuminatur a sole. » (2^a 2^æ, q. 81, a. 7).

§ II. — De variis officiis quæ amplectitur religio interior.

122. Interior religio duplicis generis officia præ se fert alia quæ ad intellectum, alia quæ ad voluntatem spectant.

1° Nihil priùs in religione esse potest, quàm ut habeamus de Deo rectam notitiam; unde S. Augustinus: « Optimè de « Deo existimare verissimum est pietatis exordium. » (*De lib. arbitr.*, l. 1, c. 2, n. 5). — Præterea, ex cognitione quam de Deo habemus, defluit *mensura* omnium officiorum quæ illi debemus præstare.

2° At postquam Deum intellectus rectè cognovit, restat ut *voluntas* suum ei reddat obsequium. Hoc porrò ut accuratè præstetur, Deus nobis considerandus est tum *in sei-*

(1) Imo etiam, cùm homo rerum visibilium a Deo constitutus sit dominus, cùmque illæ intellectu et amore careant, debet, earum loco, amoris et adorationis officium in Deum explere: « L'homme est le temple où toutes les créatures semblent être amassées, où toute la nature s'assemble, afin que tout l'univers loue Dieu en lui comme dans son temple. C'est pourquoi S. Grégoire de Nazianze l'appelle excellemment adorateur *mixte*, si bien qu'il n'est pas seulement le temple, il est l'adorateur de Dieu pour tout le reste des créatures qui, n'étant point capables de connaître, se présentent à lui pour l'inviter à rendre à Dieu l'hommage pour elles; si bien qu'il n'est le contemplateur de la nature visible, que pour être le prêtre et l'adorateur de la nature invisible et intellectuelle. » (BOSSUET, 3e sermon pour le jour de Pâques, 1er point).

pso, tum *relativè ad nos*. — Sub priori aspectu, infinitam habet excellentiam; unde oportet ut illum æstimatione super omnia, adoratione, amore, et aliis id genus officiis prosequamur. — Sub posteriori aspectu, est noster creator, gubernator ac finis ultimus; unde ab illo quoad omnia *pendemus*. Quare debemus ei gratum animum, omnimodam subjectionem, adhæsiorem constantem atque devotionem nostri.

At præcipuas in religione partes habet amor. Nam religionis omnis finis est hominis *conjunctio* cum Deo. Atqui nihil nos ut amor Deo conjungit. Unde S. Augustinus: « *Nec colitur, nisi amando.* » (*Epist.* 140, ad Honorat., c. 18, n. 45).

123. Porrò de prædictis officiis non est inter philosophos controversia. At *rationalistæ*, ut Rousseau, Kantius, Saisset, J. Simon et alii, deprecationem, in sensu *petitionis* acceptam, omnino rejiciunt. Qui error sequentibus refellitur assertionibus, quæ *convenientiam*, *necessitatem* et *materiam* deprecationis declarant (1).

124. Assertio 1^a: *Deprecatio est convenientissima.*

PROB. 1° *ex parte Dei*, quia precibus humanis divina vehementer commendantur attributa, imprimis summum dominium et bonitas. Nam « per orationem homo Deo reverentiam exhibet, in quantum scilicet ei se subicit, et « proficitur orando se eo indigere, sicut auctore suorum « bonorum » (2^a 2^æ, q. 83, a. 3, c), et potenti defensore contra varia mala quibus premitur.

Confirmatur quia ipsi homines aliorum miseriis tangi solent, juxta præclarum illud Terentii: « *Homo sum, humani nihil a me alienum puto.* » (*Heautontimorum.*, act. 1, sc. 1), atque si rogentur ac possint, subveniunt libenter. Idem porrò *a fortiori* credendum est de Deo, optimo illo hominum patre, quos ad imaginem suam formavit. Et religio non sinit Eum fingere adeo nostri incuriosum, ut ad Eum minimè accedat humanitas, humilisque gemitus implorantis. « Si « ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis ves-

(1) S. Thom. S. th., 2^a 2^æ, q. 83.

« tris, quantò magis pater vester qui in cœlis est, dabit bona « petentibus se. » (*Matth.*, c. VII, v. 11).

2° *Ex parte hominis*. Illud enim homini est convenientissimum quod ex ipsius visceribus, duce naturâ, erumpit, solamen affert in rebus adversis, addit virtutem ne peccet, animumque ut resurgat. Porrò eos orationis effectus experiri quisque potest. Quippe miseri Deum sponte adimus, effici-mur animosiores si tentatione instante oraverimus, ac si deficere acciderit, spes emergendi affulget mentemque subit resurgendi virtus (1).

125. Assertio 2^a : *Deprecatio jure naturali præcipitur.*

1° Deprecatio perutilis est, imò moraliter necessaria videtur ad declarandam *practicè* hominis a Deo subjectionem ac dependentiam. Ergo Deus decernere debuit quædam ad finem nostrum attingendum necessaria, quædam autem valde opportuna nobis concedenda non esse nisi rogantibus;

2° Ad conditionem naturalem entis imperfecti pertinet ea petere quibus indiget, quæque sibi nequit per seipsum procurare. Atqui homo est ens hujusmodi. Quatenus *peccator* (porrò « *in multis offendimus omnes* ») (*Jac.* III, 2), necesse est ut ipsum *pæniteat* sui et a Deo veniam ac gratiam petat suppliciter. — Quatenus verò *infirmus* et *debilis*, 1 propriam debet confiteri imbecillitatem, 2 desiderare auxilium superioris virtutis quo ad standum in officii semitâ roboretur; 3 invocare superiorem hanc virtutem, Deum scilicet a quo juvetur. Et revera quisque, conscientia teste, intelligit se esse veritatis sæpe ignarum, ad veritatem etiam cognitam deserendam pronum, præ infirmitate voluntatis ac vi passionum, et imparem ferendis doloribus. Oportet igitur ut desideret amplius auxilium, ne ab officii semitâ discedat. Si autem debet auxilium illud desiderare, debet etiam petere, cum oratio sit desiderii nostri interpres.

Argumentum 3um ducitur ex *naturali inclinatione* hominis ad orationem. Ut enim jam cum D. Thomâ diximus (n. 39),

(1) « Tout médecin des âmes sait que la guérison est possible, dès que « le malade a consenti à prier. » (J. SIMON, *Relig. natur.*, 2, p. 376, 2e édit.).

præceptum est legis naturalis omne ad quod homo naturâ inclinatur. Sed homo naturâ inclinatur ad orationem; hæc enim invenitur apud omnes homines et omnes populos. — Quippe homines, paucioribus admodum exceptis iisque animo vel corde perversis, *sponte* Deum rogant, præsertim in adversis rebus. Tunc erumpunt non mentitæ illæ, sed ab ipsâ fide et spe exortæ voces, « *mi Deus, bone Deus,* » quas Tertullianus vocat « *testimonium animæ naturaliter christianæ.* » (*Apologetic.*, c. 17). — Hinc Lucretius ipse, reus ille confitens :

« Multòque in rebus acerbis
« Acrius advertunt animos ad religionem :
« Quò magis in dubiis hominem spectare periculis
« Convenit, adversisque in rebus noscere quid sit :
« Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
« Ejiciuntur, et eripitur persona, manet res. »

(*De rerum nat.*, l. III, v. 53-58.)

Quod attinet ad *populos*, constat apud omnes religionem inveniri, et in religione potissimam esse orationem quâ bona petant, vel mala nitantur avertere (1). (*Theol. natur.*, n. 44). Porrò ut advertit Seneca, « *nec in hunc furorem omnes mor-* « *tales consensissent alloquendi surda numina et inefficaces* « *Deos, nisi nôssent illorum beneficia, nunc ultrò oblata,* « *nunc orantibus data, magna, tempestiva.* » (*De benef.*, l. IV, n. 4).

126. Assertio 3^a : *Debemus orare quod debemus desiderare, et hoc licet orare quod licet desiderare.*

PROB. 1ª PARS contra Socratem, qui putabat nihil ultra petendum esse a diis, quàm ut bona tribuerent; quia hi demum scirent quid unicuique esset utile, nos autem plerumque id votis expetimus quod non impetrâsse melius foret.

At verò quædam sunt quæ debemus desiderare, utpote ad finem nostrum vel necessaria, vel maximè opportuna.

(1) Ad rem Plato : « Τοῦτὸ γε δὴ πάντες ὄσοι, καὶ κατὰ βραχὺ σωφροσύνης μετεχουσιν, ἐπὶ πάντος ὀρυγῆ καὶ σμικροῦ καὶ μεγάλου πραγματος θεὸν αἰεὶ πρὸς κλοῦσιν. » (in *Tim.*) — Cf. Seneca, ad Lucilium, epist. 10).

Ergo ea etiam debemus orare, cùm oratio non sit nisi desiderii nostri interpret. — Quæ autem malum aliquando *exitum* habent, v. g. bona temporalia et ipsa valetudo, eâ peti debent *conditione*, quòd Deus prævideat nos iis benè usuros esse.

PROB. 2ª PARS. — Enimvero quidquid honestum est, a Deo peti potest. Itaque licet petere vel bona temporalia, vel corporis valetudinem, vel alia id genus, maximè si petantur veluti « *adminicula* quibus adjuvamus ad tendendum ad beatitudinem, in quantum scilicet per ea vita corporalis sustentatur, et in quantum nobis organicè deserviunt ad actus « *virtutum.* » (2^a 2^m, q. 83, a. 6, c).

127. *Obiiciunt* rationalistæ orationem esse inutilem, vel obstare immutabilitati Dei, vel favere præsumptioni, cùm includat alicujus miraculi petitionem. At falsitas 1ª objectionis sequitur ex probatis in primâ et secundâ thesi; siquidem ibi ostensum est hominem sibi ipsi non sufficere ad vitam honestè agendam, nisi auxilium petat a Deo.

Obiectio 2ª falsò supponit mutari Dei voluntatem, si orantis preces exaudiat. At verò ab æterno prævidit Deus hominum preces, et ab æterno decrevit se iis facturum satis in tempore. Cum igitur eas exaudit, *implet* suam, nedum *mutet* voluntatem. (*Cosmol.*, n. 52).

Quod spectat ad 3^{am} objectionem, falsum est in *omni* oratione includi petitionem miraculi, cùm liceat petere aliquod donum quòd non transcendat omnes naturæ vires, licèt nobis a Deo non debeatur. At licet etiam miraculum petere a Deo, modò petitio illa sit humilis, et intendatur Dei gloria, quæ ex supernaturali potentiæ ac bonitatis illius manifestatione declaratur.

ARTICULUS II

De religione exteriori.

128. Religio exterior est manifestatio religionis interioris per aliqua signa sensilia, nimirum per actus quosdam corpo-

ris, v. g. *cantus, oblationes, sacrificia*, et alia hujusmodi. — Porrò Thomasius et Kantius cultum externum rejiciunt, quia spiritus est Deus et in spiritu consistit religio.

129. **Assertio** : Deo ab homine debetur religio exterior.

1° *Est laus debita corporis*; cùm enim homo ex Deo habeat non solum animam, sed et corpus, oportet ut ipsum quoque suam profiteatur dependentiam et laudem afferat Deo. Hoc autem fit religione externâ; unde illud Scripturæ impletur : « *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* » (*Ps. LXXXIII, v. 3*).

2° *Est perutilis religioni internæ*; « mens humana, ait D. Thomas, *indiget* ad hoc quòd conjungatur Deo, sensibilibus *manuductione*; et ideo, in divino cultu, necesse est « aliquibus corporalibus uti, ut eis quasi *signis* quibusdam « mens hominis *excitetur* ad spirituales actus, quibus Deo « conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus « quasi *principales*, et per se ad religionem pertinentes, « exteriores verò actus, quasi *secundarios et ad interiores actus ordinatos.* » (2^a 2^e, q. 81, a. 7, c).

Confirmatur, quia ita a naturâ comparati sumus, ut anima nullum, saltem vividum, sensum experiatur, quin statim in corpus ipsum resiliat. Hinc est cur interni animi motus non possint non exterius prædicari.

3° *Perutilis est ædificationi*; quia per eam homo suam fidem aliis testatur et eos, quantum in se est, ad Deum erigit et provocat ad superna.

CAPUT III

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA SEIPSUM

Dicemus de illis : 1° generatim, et 2° sigillatim.

ARTICULUS I

De officiis hominis erga seipsum generatim inspectis.

130. I. Eorum possibilitas et principium. Philosophi quidam, inter quos Thomasius, Kantius et Bautain, negant homini officia esse erga seipsum, vel quia sibi legem imponere nequit, vel quia si obligaret seipsum, se quoque facile ab obligatione eximeret. — At objectiones istæ sunt admodum leves; quippe relativè ad seipsum homo non est *principium* obligationis, sed *terminus* duntaxat; et eorum officiorum non est auctor aut causa, sed lex naturalis a Deo habens originem. Quare cum homo servat officia relativè ad seipsum, servat ipsa jura Dei in suâ personâ. — Ex quo sequitur ut ab iis officiis seipsum non possit eximere.

131. II. Eorum existentia. 1° Si insunt homini *diversi* generis potentiæ, et si ratio vult ut singulæ debitum ordinem habeant, *debet* homo mentem suam Deo subdere, et corpus animæ, et inferiores vires rationi. — 2° Aliis hominibus homo inviolabilis est eo quòd est *persona*; sed est etiam persona relativè ad seipsum, non autem *res*. Ergo non potest uti personâ suâ, sicut re suâ, ac proinde non debet uti eâ tanquam *medio*, sed observare in illâ rationem *finis*.

132. III. Eorum indoles. Id existit discriminis inter officia hominis erga seipsum, et officia ejus erga alios homines, quòd priora in *caritatis* ordine continentur, dum posteriora nonnunquam ad justitiam ipsam pertinent. Ratio est quia justitia est propriè alterius ad alterum.

At vero amor ille *naturalis* quo se homo prosequitur, ut nihil habeat unde culpari possit, oportet sit *spiritualis* et ordinatus in Deum, juxta monitum D. Augustini: « Teipsum « non propter te debes diligere, sed propter illum, ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est. » (*Doctr. Christ.*, l. I, c. 22).

133. IV. Eorum divisio. Ex amore quo seipsum homo pro-

sequi debet, duplex exurgit officiorum genus, quorum alia sunt *negativa*, et prohibent ne sibi *detrimentum* afferat; alia autem *positiva*, et jubent ut *melioem* sese efficiat, et ideo propriis manibus exerceat culturam sui curetque perficiendam in dies *dignitatem* suæ personæ, quæ præsertim in *moralitatis* augmento consistit (1).

ARTICULUS II

De officiis hominis erga seipsum sigillatim inspectis (2).

Homo habet officia erga suam rationem, suam voluntatem, sensitivas potentias et suum corpus.

§ I. — De officiis hominis erga suam rationem.

134. Notio liberæ cogitationis. Quòd si fides ejus fautori- bus, inter quos Scherer, Renouvier et Renan, nihil non licet intellectui, vel quia nulli superiori regulæ subjacet, vel quia discernere non potest inter varias hominum opiniones quæ circumferuntur. Quamobrem opiniones omnes sunt liberæ, parisque juris.

135. Assertio 1^a : *Falsa est sententia liberæ cogitationis.*

1° *Falso innititur fundamento*; tum quia ratio non est independens in suo *esse* (si quidem creata est a Deo); unde independens esse nequit in suis actionibus; tum quia generatim secernere potest inter varias quæ proferri solent opiniones, et quæ veritati consonæ, quæ adversæ sint, agnoscere.

2° *Adversatur naturæ intellectûs*, cujus objectum et finis

(1) Distinguenda est dignitas *personæ humanæ* a dignitate vulgò *personali*. Prior in eo est ut quisquis in seipso et in aliis vereatur nobilitatem naturæ humanæ nihilque agat quod eam minus deceat. Posterior in eo consistit ut quis rationem habeat suæ conditionis et juxta illius exigentias se gerat; v. g. vir nobilis altitudinem animi præ se ferre debet.

(2) *La Tête et le Cœur*, 3^e part., c. 3, § 5 et 6.

est verum, error autem aversio a fine, ac proinde malum ejus. Ergo intellectus *subjacet* veritati, ad quam et tendere debet, nec potest jure cogitare nisi intra ejus limites.

Cæterum, si homini licet quæcumque velit cogitare, licere quoque debet quæcumque velit agere. Actio enim humana sequitur cogitationem; ac proinde, si nulla opinio est illicita, nulla etiam actio illicita potest haberi.

3° *Negligit ingentem influxum intellectûs in voluntatem, et mediante voluntate, in omnem moralitatem.* Porro vita omnium plurimum pendet ex intellectûs lumine; et, sicut laborantibus oculis, nemo potest nisi cæcutire in viâ, ita, errante intellectu, quo velut mentis oculo utimur, cuncta jam permiscuntur et mores abeunt in summum discrimen. « Cùm enim « insitum sit *naturâ* homini, præclare ait SS. Leo XIII, ut in « agendo rationem ducem sequatur, si quid intelligentia peccat, in id voluntas facilè labitur: atque ita contingit ut « pravitas opinionum, quarum est in intelligentiâ sedes, in « humanas actiones influat, easque pervertat. Ex adverso, « si sana mens fuerit, et solidis principiis insistat, tum in « publicum privatumque commodum plurima beneficia pro- « gignet. » (Encycl. *Æterni Patris*).

136. Assertio 2^a: *Aliqua scientia cuilibet homini necessaria est.*

Probatum quia cuivis homini debet inesse aliqua notio Dei, sui ipsius, et cæterorum hominum: *Dei*, ut eum debite colat ipsique, tanquam ultimo fini, suas referat actiones; *sui ipsius*, ut par sit ad moralem culturam sui gerendam; *cæterorum hominum*, ut noscat quomodo cum illis debeat conversari.

Accedit pro certis hominibus *specialis* scientia quam requirunt eorum *conditio, status* vel *munera*.

137. Assertio 3^a: *Scientiæ et artes ad virtutem conferre possunt, licet ex se solis non magnum ei afferant subsidium.*

PROB. 1ª PARS contra J.-J. Rousseau, virum paradoxis satis famosum, qui scientias et artes virtuti perniciosas habuit. At contra *per se* illæ ingenium fovant, erigunt animum, boni pulchritudinem prædicant aut saltem insinuant.

Quòd si accidat nonnullos homines scientiis artibusve abuti, non scientiis vertendum est crimini, sed illis qui scientiis abutuntur (1).

Pulchrè D. Thomas: « Unaquæque res est inclinata velle sibi illud quod est potissimum in eâ; potissimum autem in homine est ratio; ille ergo diligit se qui vult sibi bonum rationis. »

PROB. 2^a PARS, contra Platonem et quosdam recentes qui omnem virtutem in solâ scientiâ sitam volunt; scientiam vero proponunt veluti vitiorum omnium expultricem, cunctarum rerum dominatricem et religionis demum subrogandam loco.

At hæc verba sunt inania. Nam 1° nulla condi potest morum disciplina sine religione, quæ sola idonea est virtutis educatrix; — 2° scientia *sola*, maximè si contineatur in ordine rerum *physicarum*, ut hodiè vellent multi, ad virtutem nihil confert. Ad rem Aristoteles: « *Ad virtutes autem scire quidem parum aut nihil prodest.* » (*Eth. ad Nicomac.*, l. 2, lect. 4). — Imò verò pedestris et manca hujusmodi scientia, quæ ab altioribus rerum causis abstrahit, convertere solet animum ad inferiora et a Deo avertere, nedum ad meliora erigat; — 3° parva illa scientia, cujus solius capax est major pars hominum, *nullam per se* vim addit ad noscendam colendamque virtutem. Quæ omnia recenti apud nos experientia confirmantur.

§ II. — De officiis hominis erga suam voluntatem.

138. 1° Quia homo voluntate suâ præcipuè bonus vel malus evadit, eam sedulâ curâ evolvendam suscipere debet. Porro norma voluntatis ratio est; propterea in eo consistit officium voluntatis ut cum ratione omnino consentiat.

2° Quòd si *proficere* velit voluntas, non ad ea tantum quæ sub *præceptum*, sed ad ea etiam quæ sub *consilium* cadunt, erigat se oportet. Quippe tum *convenientissima*, tum aliquâ

(1) Cf. *L'Idée du Beau*, Introduct.

saltem ex parte *imperata* dicenda est praxis consiliorum. Ita enim a naturâ homo comparatus est, ut si decreverit secum consilia prorsus omnia negligere, brevi impar futurus sit ad ipsa servanda præcepta, deficientibus paulatim animis. (S. Th. 1^a 2e, q. 108, a. 4, c).

3° Huc etiam spectat rerum, ut aiunt, *parvarum observantia*. De quâ illud memorabile Christi : « *Qui in minimo fidelis est, et in majori fidelis est, et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est.* » (Luc. XVI, 10).

§ III. — De officiis hominis erga sensitivum appetitum.

139. 1° Appetitus sensitivus, ex dictis supra (n. 99), *per se* nec bonus, nec malus est, sed *per accidens* tantum et per quamdam participationem, in quantum in homine conjungitur rationi et ab eâ movetur. Propterea huic regulæ subest ut rationi semper *subjiciatur* (supra, n. 102). Si autem non subjiciatur, pronum est ut imperet, ac de illo meritò usurpares quod de pecuniâ Horatius :

« Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
« Tortum digna sequi potius quàm ducere funem. »

(L. I, Epist. X, *Ad Fuscum*, v. 47.)

2° Porrò ut rationi subjiciatur appetitus, a qualibet voluptate rationi *contrariâ* debet arceri, imò nec ita *licitis* etiam delectationibus permittendus est ut insolescat et timori sit locus ne olim nimio suo pondere voluntatem ad malum trahat. Quod ut tutius vitetur, præstat non agere *solius* delectationis causâ.

3° Demum si quis fortè illicitis delectationibus indulsit, tenetur, expiationis causâ, ad proportionatam castigationem suscipiendam.

§ IV. — De officiis hominis erga suum corpus.

Relativè ad suum corpus, homo habet duplex officiorum genus.

140. 1° Debet ipsum spectare ut *partem suæ personæ*, a Deo sibi creditæ, non ut rem suam quâ uti possit et abuti. Sub eo respectu, jure *naturali* prohibetur cum *suicidium*, tum etiam membrorum *mutilatio*. Et ratio est quia, non homo vitæ suæ vel membrorum est *dominus*, sed Deus, ejus creator.

Accedit quòd *suicidium* adversatur *caritati* quam homo in seipsum debet habere.

Adversatur etiam *justitiæ* erga societatem cujus homo est pars et cujus lædit jura qui eam privat uno ex suis membris. (Cf. 2^a 2e, q. 64, a. 5).

141. 2° Debet homo habere corpus suum ut *instrumentum animæ*, et curare ne in eâ conditione versetur, ut animæ actionibus nocere possit, sed in illâ potius ut ei maximè serviat. Sub eo respectu, si quid *jejunii* vel alterius *castigationis* necessarium, vel admodum opportunum sit ad frændam vel domandam carnem, *præcepti* vel saltem *consilii* rationem habebit. Licèt enim inde corporeæ vires paulisper imminuerentur, id abundè compensaretur eminentiori rationis bono et *castitatis* fructu, cujus gratia super gratiam. At verò, ut multis constat exemplis, magis revera valetudini *nocet* vita mollis quam frugis, et voluptas quam moderata abstinence. « *Innumeros esse morbos miraris? coquos numera.* » (Seneca).

142. Ista quidem *laborem* expostulant, nec facilis cuiquam *victoria* sui. Imò verò nihil est tam arduum quàm proprias passiones moderari et seipsum vincere (1). Ad hoc requiritur habitus *fortitudinis*, cujus est aggredi *ardua* (2), *timores* reprimere, et præsertim *sustinere*. (Cf. S. Th., 2^a 2e, q. 123, a. 6, c. et ad 1) (2). At fortitudo duo supponit elementa, scilicet

(1) « Les plus difficiles vertus s'exercent en nous et sur nous. Être « maître de soi, régler son âme et sa vie, surmonter l'orgueil, la volupté, « le désespoir, sont des actes de vertu bien autrement héroïques qu'un « mouvement de pitié, de générosité, de bonté même : un trésor donné « à un pauvre coûte mille fois moins au cœur et pèse moins dans la justice éternelle qu'un seul désir étouffé ou combattu. » (Cousin, *Premiers essais du vrai principe de la morale*, n. 282).

(2) « Non est vir fortis cui non crescit animus in ipsâ rerum difficultate (S. Bernard, Ep. 258 ad Eug.).

Cf. *La Tête et le Cœur*, 3e part., c. 2, § 6, p. 318 et ss.

ex parte rationis, principia certa, et ex parte voluntatis, vim firmam atque constantem.

CAPUT IV

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS HOMINES PRIVATOS

143. *Eorum notio ac divisio.* 1° Homo ad finem proprium destinatur, ad quem jus habet liberè seipsum movendi, cæteris eum minimè impredientibus. Itaque aliorum jus fit nobis obligationis causa, totque erga illos adstringimur officiis quot ipsi habent jura.

2° Porrò quivis homo *duplicis* generis habet jura, alia quidem *stricta et perfecta*, quæ spectant ad *justitiam*, alia verò minus *stricta* seu *imperfectiora*, quæ spectant ad *caritatem*, quæ, ut clarè dicit D. Thomas, nobis imponunt « *debitum a morale ex honestate virtutis.* » (2^a 2^æ, q. 80, a. 1, c). Utraque certam et aliquando gravem generant obligationem, sed tamen essentialiter differunt, quia caritas a justitiâ essentialiter differt.

Porrò jus perfectum supponit aliquam *proprietatem*, vel aliquod *servitium pretio æstimabile*; v. g. jus proprietarii in suam domum, vel operarii ad salarium labori suo proportionatum. Hoc jus *determinatum* est ac *præcisum*, et *exigi* potest viâ *coactionis*. Si autem ab aliquo læsum fuerit, *restitui* vel *reparari* debet.

Econtra jus *imperfectum* nititur non in proprietate aut servitio, sed potiùs in aliquâ *indigentia*; v. g. jus pauperis ad petendam et recipiendam a divite eleemosynam. Non est *præcisum* aut planè *determinatum*, sed *pendet* ab adjunctis aut circumstantiis, nec nisi *moraliter* potest æstimari. Exigi nequit viâ *coactionis*, sed petitur viâ *persuasionis* a pau-

pere qui suam diviti necessitatem aperit ad movendam ejus misericordiam, et accipiendum aliquid ex ejus bonis.

Jus perfectum hisce formulis declarari potest : *Nemini noceas ; alteri ne feceris quod tibi fieri non vis ; tribue vel redde cuique suum.*

At juris imperfecti sequentes sunt formulæ : *Fac alteri quod tibi fieri velles ; da, vel provide egeno pro ejus necessitate et tuâ facultate.*

Porrò, ut ex dicendis patebit, magnum est munus juris seu perfecti, seu imperfecti tum inter *privatos* homines, tum in re *sociali*.

ARTICULUS I

De strictis hominis juribus, seu de officiis justitiæ erga alios homines.

Dicemus breviter 1° de veris hominis juribus ; 2° de quibusdam immerito inter jura hominis recens computatis.

§ I. — De veris hominis juribus.

Quum homo sit *persona* quædam animâ constans et corpore, habet jura quæ vel ejus animam, vel corpus, vel directè personam respiciunt.

I. De juribus animæ proximi convenientibus.

144. Ratione animæ suæ homo præcipuè jus habet ne in errorem *mendacio* inducatur. Mendacium definiri potest *locutio contra mentem scienter prolata et ex se vel adjunctis apta ad fallendum.*

Porrò mendacium *intrinsicè* malum est, eo quòd naturali ordini adversatur, utpote in alienum sensum invertit voces quæ *naturâ* suâ cogitationem, prout est in animo, significant. Itaque *omne* mendacium peccatum est. (S. Th., 2^a 2^æ, q. 110, a. 3, c).